

**Сопільник Р.Л.**

*доктор юридичних наук, професор,  
професор ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»  
<https://orcid.org/0000-0001-6581-7255>*

**Ковалів М. В.**

*кандидат юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін  
Інституту права  
Львівського державного університету внутрішніх справ  
<https://orcid.org/0000-0002-9730-8401>*

## **ПРАВО ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ НА ВИКОНАННЯ СУДОВИХ АКТІВ У СИСТЕМІ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ**

**JEL Classification: K 19.  
SECTION “LAW”: Право**

**Анотація.** У статті розглянуто право приватних виконавців на виконання судових актів у системі правового захисту на підставі чинного законодавства. Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові методи – аналіз, синтез, порівняння, опис та формально-логічний метод, приватно-наукові методи – формально-юридичний, порівняльно-правовий, соціологічний, системно-структурний аналіз. Право на виконання судових актів є обумовленою міжнародними актами, національним законодавством та судовою практикою можливість стягувача, чіс матеріальне право, свобода або законний інтерес підтверджено судовим актом, який набрав законної сили, вимагати від боржника виконання відповідних зобов'язань за сприяння органів примусового виконання інших суб'єктів, виконують вимоги, які у виконавчих документах. Зазначено, підвищення ефективності виконавчого провадження можливе через доктринальне осмислення ролі приватного виконавця щодо виконання судових актів у механізмі правового захисту та послідовне вибудовування у такому контексті чіткої взаємодії органів з відправлення правосуддя та приватних виконавців, які забезпечують виконання судових актів, з урахуванням необхідності ефективної реалізації прав учасників виконавчого провадження. Право приватного виконавця на примусове виконання судових актів є сполучною ланкою між цивільними, господарськими та адміністративними процесуальними правовідносинами та цивільними виконавчими правовідносинами, залежно від виду судового акту, що підлягає виконанню, забезпечене різними засобами державного примусу, здійснюється у традиційних формах юрисдикційної діяльності. Подальше дослідження зазначеної тематики повинно охопити цифровізацію виконавчого провадження у контексті діяльності приватного виконавця при адаптації чинного законодавства до вимог Європейського Союзу.

**Ключові слова:** виконавче провадження, судові акти, приватний виконавець, примусове виконання судових рішень, виконавчі процесуальні правовідносини, стягувач, звернення стягнення.

**Abstract.** The article examines the right of private executors to execute judicial acts in the system of legal protection based on current legislation. The methodological basis of the research consists of general scientific methods - analysis, synthesis, comparison, description and formal-

logical method, private scientific methods - formal-legal, comparative-legal, sociological, system-structural analysis. The right to enforce judicial acts is the ability of the debt collector, whose material right, freedom or legal interest is confirmed by a judicial act that has entered into force, to demand from the debtor the fulfillment of the relevant obligations with the assistance of enforcement bodies of other sub entities fulfill the requirements in the executive documents. It is noted that increasing the efficiency of executive proceedings is possible through a doctrinal understanding of the role of a private enforcer in the execution of judicial acts in the mechanism of legal protection and the consistent development in this context of a clear interaction between justice administration bodies and private executors who ensure the execution of judicial acts, taking into account the need for the effective implementation of the rights of participants executive proceedings. The right of a private executor to enforce judicial acts is a connecting link between civil, economic and administrative procedural legal relations and civil executive legal relations, depending on the type of judicial act subject to enforcement, provided by various means of state coercion, carried out in traditional forms of jurisdictional activity. Further research on the mentioned topic should cover the digitalization of executive proceedings in the context of the activities of a private executor while adapting the current legislation to the requirements of the European Union.

**Keywords:** executive proceedings, judicial acts, private executor, enforcement of court decisions, executive procedural legal relations, debt collector, enforcement.

### **Вступ**

Існуючий в Україні порядок здійснення виконавчого провадження, за порівняно високої ефективності діяльності органів правосуддя, поки що відчуває труднощі у забезпеченні належної форми виконавчих документів, причому низка проблем має підстави не лише у правовій площині, а також обумовлені іншими причинами: економічними, політичними, соціальними. Ця невідповідність свідчить про недостатню опрацьованість системи діяльності з реалізації права та правового захисту в комплексній взаємодії, про існування складнощів у реалізації встановлених судовими актами змістовних аспектів матеріальних правовідносин.

Значний вклад у розвиток наукової думки щодо зазначеної теми внесли В. Васильєва, О. Верба, У. Воробель, М. Гарієвська, Д. Ліхтанська, І. Зуєва, С. Короед, А. Мілевська, В. Розмаїта, Л. Самілик, Л. Сайко, Є. Салогуб, А. Солонар, В. Цегель та інші вчені-правознавці. Дослідження права виконання судових актів як самостійної комплексної правової категорії вплине на розвиток доктринальних підходів до можливостей посилення ефективності системи виконання судових актів, тому аналіз цього права має теоретичне та прикладне значення. Усе це визначає актуальність цього дослідження.

Метою статті є дослідження права приватних виконавців на виконання судових актів у системі правового захисту.

### **Результати дослідження**

Доктрина права багата на різноманітність ідей щодо функціонування системи захисту прав, свобод і законних інтересів [1, с. 69]. Відповідні дослідження в основному проводяться в конституційному праві, теорії держави та права, але існують галузеві роботи у процесуальному праві. Під механізмом діяльності з реалізації права розуміється процес впровадження розпоряджень юридичних норм у життя шляхом правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин, що відображає практику функціонування спеціального механізму, необхідного для гарантування процесу втілення права в життя.

Змістовний аспект даного поняття обумовлений ключовим фактором – це саме механізм, інструментарій якого дозволяє охопити все різноманіття проявів та засобів здійснення діяльності застосування встановлених законодавчими актами норм. Це проявляється в динамічному вигляді, у

послідовності стадій і процедур, що змінюють один одного. Головний зміст діяльності реалізації права складає реалізація суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і правових заборон.

У правовій доктрині склалися різні підходи до розуміння діяльності з реалізації права: це процес застосування права, юридичних норм у фактичній поведінці суб'єктів; це спеціальний юридичний механізм дії права, що дозволяє здійснювати безпосереднє регулювання суспільних відносин; це соціально-психологічна правова практика, що охоплює всі існуючі сфери суспільно значимих відносин та ін.

Більшість підходів до такої діяльності зводиться до того що це процес. Її динаміка визначає, як правові розпорядження реалізуються конкретними суб'єктами. При такому розумінні механізм діяльності з реалізації права є системно організований послідовно здійснюваний процес, що визначає порядок реалізації нормативних розпоряджень, що містяться в прийнятих в установленому порядку нормативно-правових актах, що набрали чинності, у вигляді правомірної поведінки суб'єктів різних правовідносин.

Аналіз різних точок зору та осмислення сутності досліджуваного поняття дозволяє зробити висновок про те, що під системою захисту прав, свобод і законних інтересів, або правовим захистом, слід розуміти сукупність міжнародних і внутрішньодержавних інструментів, за допомогою яких здійснюється юридичний вплив у формі впорядкованої та взаємопов'язаної діяльності органів публічної влади, недержавних органів і громадських об'єднань, окремих осіб на матеріальні та процесуальні правовідносини з метою визнання, дотримання, реалізації прав фізичних і юридичних осіб, включаючи внутрішній та поза державний контроль за дотриманням нормативних приписів про права, свободи та охоронювані законом інтереси.

Необхідно забезпечувати дотримання належного балансу публічних і приватних інтересів для оптимальної, визнаної на міжнародному рівні у відповідних угодах, реалізації прав і свобод людини та громадянина, та дотримання інтересів держави та суспільства на національному рівні.

Під механізмом правового захисту розуміється сукупність правових інститутів, юридичних проваджень та інших елементів, є проявом політичних, економічних пріоритетів і соціальних відносин, з яких у державі забезпечується процес реалізації правових розпоряджень, зокрема міжнародного характеру, щодо забезпечення функціонування системи правового захисту [2, с. 30].

Право на виконання судових актів послідовно проявляється на різних етапах захисту стягувачем свого права, від права на добровільне виконання зобов'язання до права на добровільне та на примусове виконання судового акту, що набрав законної сили, будучи істотною гарантією в реалізації та завершенні ефективного механізму правового захисту. Право на примусове виконання судових актів вписується в юрисдикційну систему захисту прав на етапі виконавчого провадження, право на добровільне виконання зобов'язань та судових актів реалізується у не юрисдикційному порядку [3, с. 28].

У більшості наукових праць, де аналізується система захисту прав, свобод та інтересів, не згадується про процедуру виконання судових актів, тому, що вона, на думку відповідних вчених, належить до системи судового захисту.

Відсутність чіткого та одноманітного розуміння структури правового захисту, її штучна обмеженість у наукових працях переважно судовим порядком, визначення лише через сукупність гарантій зумовлюють нестачу системи правового захисту. Це виражається в тому, що не вибудовано чіткий зв'язок між судовим захистом у власному розумінні слова та необхідністю доведення до логічного завершення через призму примусового та добровільного виконання судових актів. Реалізація права пов'язана лише з правомірною поведінкою, тобто з такою, що відповідає правовим розпорядженням. В одному випадку – це активні позитивні дії, в іншому – це бездіяльність суб'єктів.

З точки зору класифікації форм реалізації права найбільш актуальним для досягнення мети дослідження є виділення таких видів, які залежать від характеру дій суб'єктів, ступеня їх активності та спрямованості: дотримання, виконання, використання та особлива форма реалізації – застосування права. Останній може виступати як суб'єкт реалізації процесуальних норм у будь-якій із форм, але в

індивідуальній, а не колективній формі. Її реалізація залежить від волевиявлення кожної конкретної особи, навіть за наявності матеріально-правової чи процесуальної співучасті.

Приватній виконавець як суб'єкт права на виконання судових актів є учасником правореалізаційного процесу у формі дотримання норм права, оскільки він повинен дотримуватись широкого кола обов'язків, передбачених законом.

Право виконання судових актів реалізується, переважно, у такій формі, як використання, коли стягувач на власний розсуд використовує надані повноваження, вчиняючи будь-які не заборонені законом дії. Право на виконання судових актів не може бути реалізовано у формі виконання з точки зору форми реалізації права, оскільки в аналізованій ситуації йдеться про правомочність особи, можливі варіанти її поведінки, а при традиційному розумінні «виконання» як зовнішнього прояву право реалізаційного процесу суб'єкти виконують покладені юридичні обов'язки.

Право на виконання судових актів не підлягає реалізації у формі застосування, оскільки остання надає особливий, регламентований законом порядок здійснення державної діяльності, спрямований на реалізацію правових розпоряджень, а стягувач не є суб'єктом цього процесу. Для повнішого аналізу правової категорії право на виконання судових актів, необхідно визначити його місце у системі правового захисту та виділити способи його здійснення.

Під формою правового захисту розумів встановлений законом порядок примусового здійснення права, який також називають правозастосовною реалізацією юридичних норм [4, с. 149]. Для реалізації права не потрібно особливого юрисдикційного акту: досить вчинення дій уповноваженою особою, а зобов'язаний суб'єкт неспроможний перешкодити здійсненню права. Основною та вищою формою правового захисту є вирішення справ у судовому розгляді.

Як показує правозастосовна діяльність, не завжди вирішення спору судом призводить до вирішення між сторонами правового конфлікту. Вищим порядком вирішення справ слід вважати такий механізм, який оптимально сприяє правильному та швидкому усуненню правового конфлікту. У певних ситуаціях – це судовий порядок, в інших випадках – це медіація чи інші альтернативні способи врегулювання конфліктів [5].

Гарантії здійснення права. Юридичні гарантії є елементом логічної схеми дозвільної та диспозитивної побудови правового матеріалу у приватному праві, де суб'єктивне право доповнюється юридичними гарантіями. Зазначене твердження повною мірою відноситься до права на виконання судових актів, оскільки без встановлення способів забезпечення реалізації досить складно говорити про здійснення суб'єктивного права кредитора, яке трансформується за певних обставин у процесуальне право стягувача.

Право на примусове виконання судових актів приватним виконавцем зняло монополію держави цьому виді юридичної діяльності, як елемент правового захисту має бути забезпечене системою гарантій, що сприятимуть ефективному здійсненню цього права [6, с. 124]. Виділяють: всередині державні та міжнародні гарантії; матеріально-правові та процесуально-правові гарантії; процесуальні гарантії, що впливають з норм загального характеру, процесуальні гарантії, передбачені нормами, безпосередньо регулюючими поведінку суб'єктів виконавчого провадження тощо.

Виділення зазначених видів цілком виправдана, оскільки вони визначають гарантії реалізації прав сторін у виконавчому провадженні, включаючи право на виконання. З погляду процесуальних гарантій право на виконання судових актів зумовлено змістом Закону України «Про виконавче провадження» та відповідними нормами Кодексу адміністративного судочинства України та Цивільного процесуального кодексу України [7-9].

Реалізація права виконання судового акту гарантується Законами України «Про виконавче провадження», «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», які визначають характер дій учасників примусового виконання, встановлюють мету і завдання виконавчого провадження, цим забезпечуючи правову базу відповідного права та необхідність ефективної реалізації [10; 11].

Щодо процесуальних гарантій, які впливають із норм загального характеру, та процесуальних гарантій, передбачені нормами, які безпосередньо регулюють поведінку суб'єктів виконавчого провадження, право на виконання судових актів забезпечено обома видами.

Що стосується аналізованого права повною мірою застосовні принципи виконавчого провадження та загальні правила виконавчого провадження, подані Законом України «Про виконавче провадження». Право на виконання судових актів охоплює дії учасників виконавчого провадження, у тому числі приватного виконавця, стосовно особливого порядку реалізації заходів примусового виконання та вчинення виконавчих дій, способів захисту, встановлених у зазначеному Законі.

Процесуальні гарантії виконання судових актів забезпечують реалізацію права на виконання в неухильній відповідності з чинним законодавством, а процесуальні гарантії своєчасного виконання судових актів зумовлюють необхідність вчинення виконавчих та інших дій у розумний термін. У разі порушення права на виконання судового акту у розумний строк суд може присудити стягувачу компенсацію з бюджету за дотримання встановлених законодавством умов.

Спеціальні юридичні процедури реалізації права. Реалізація права приватного виконавця передбачає наявність певних умов та механізмів, які спонукали адресатів норм діяти відповідно до вимог. Такі процедури реалізації права встановлені лише щодо права на примусове виконання судових актів. Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження передбачає дії приватного виконавця направлені на своєчасне внесення відповідних даних та забезпечення інформаційної безпеки [12; 13].

Система захисту та охорони прав. У науковій літературі розрізняють поняття «охорона» та «захист», розуміючи під охороною взаємопов'язані заходи, що здійснюються державними органами та громадськими об'єднаннями, спрямовані на запобігання правопорушенням, усунення причин, що їх породжують, і сприяють нормальному процесу реалізації особою права і свободи, а під захистом – примусовий спосіб здійснення суб'єктивного права, застосовуваний встановленому законом порядку компетентними органами чи уповноваженою особою з метою відновлення порушеного права.

Зрештою, охорона охоплює заходи, що застосовуються до порушення прав і свобод, а захист – заходи, що вживаються після правопорушення, для відновлення порушеного права чи свободи. Оскільки охорона є пасивний елемент у механізмі діяльності з реалізації права, вона об'єктивно закріплена, у джерелі права. Особливість примусових правових заходів, що реалізують переважно у межах охоронних правовідносин, які створюють можливість для приведення в дію спеціальних засобів забезпечення юридичних обов'язків, у разі необхідності, для застосування заходів державно-примусового впливу [14 с. 29].

Захист представляє активний елемент, що дозволяє реалізувати належне суб'єкту право у примусовому порядку, змусити порушника права зазнати майнових чи інших поневірянь внаслідок наявного порушення, застосувати заходи відповідальності.

Право на примусове виконання судових актів у системі захисту та охорони прав підлягає охороні через комплекс заходів: від визнання необхідності учасників використання виконавчого провадження діяти в порядку виконавчої процесуальної форми до застосування різних заходів прямого та непрямого впливу до несправного боржника.

Право на виконання судових актів може бути захищене в судовому порядку лише через оскарження дій або бездіяльності приватного виконавця, які безпосередньо перешкоджають реалізації цього права. У сфері публічно-правових стягнень кредитор може вимагати присудження компенсації порушення права виконання судового акту в розумний термін.

## **Висновки**

Право виконання судових актів є елементом правового захисту, логічним продовженням ефективної реалізації права на судовий захист, забезпеченим системою гарантій, сприяють ефективному здійсненню даного права. Право на виконання судових актів реалізується у формі

дотримання та використання; дане право не може бути реалізовано у формі виконання та застосування; правомірна діяльність приватного виконавця як суб'єкта права на примусове виконання судових актів проявляється у тому, що його воля на примусове виконання виражається активним чином, через фактичний склад, що включає використання механізму судового захисту; не може бути виражена у формі бездіяльності; може бути реалізована виключно у формі, передбаченій Законом України «Про виконавче провадження».

У цьому контексті цільові настанови права на примусове виконання судових актів збігаються з правом на судовий захист; право виконання судових актів повноцінно проявляється у всіх елементах реалізації права з властивою специфікою; право виконання судових актів забезпечено процесуальними гарантіями, які зумовлені нормами загального характеру, та процесуальними гарантіями, передбаченими нормами, безпосередньо регулюючими поведінку суб'єктів виконавчого провадження; встановлення ефективної системи гарантій здійснення права виконання судових актів дозволяє забезпечити баланс інтересів сторін виконавчого провадження.

### **Список використаних джерел**

1. Павлюк Н. М. Доктрина цивільного права як теоретичне підґрунтя модернізації цивільного законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 68-71.
2. Сучасні механізми захисту прав людини: колективна монографія / М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол, С. Б. Цебенко, А. О. Дутко. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.
3. Сергієнко Н. А. Норми права, які регулюють організацію та здійснення примусового виконання рішень в Україні, у системі законодавства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С. 20-23.
4. Панахов Ф. Р. Форми захисту прав, свобод і законних інтересів членів суспільства. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 1 (15). С. 145-153.
5. Кармаза О. О., Федоренко Т. В., Позов Д. А. Медіація як альтернативний механізм урегулювання спорів і конфліктів: проблеми в розкритті змісту термінів, використаних у законі. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 2-4. С. 73-77.
6. Крупнова Л. В. Деякі аспекти нормативно-правових основ регулювання діяльності інституту приватних виконавців в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 119-125.
7. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
8. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
9. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>
10. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 р. № 4901-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4901-17>
11. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>
12. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: Наказ Міністерства юстиції України 05.08.2016 р. № 2432/5. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>
13. Yesimov, S., Borovikova, V. Methodological foundations of information security research. *Social and Legal Studios*. 2023. № 6 (1). P. 49-55.
14. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Правова регламентація заходів адміністративно-процесуального примусу. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 3 (13). С. 28-34.